

VILÁG- TÖRTÉNET

15. (47.) évfolyam 2025. 2.

A HUN-REN BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **LÁSZLÓ SZABOLCS**
A KODÁLY-MÓDSZER NEMZETKÖZI INDULÁSA
- **KASZÁS VERONIKA**
MAGYARORSZÁG ÉS AZ ENSZ MENEKÜLTÜGYI
FŐBIZTOSSÁGÁNAK EGYÜTTMŰKÖDÉSE
A RENDSZERVÁLTOZÁS ÉVEIBEN
- **SZENTE-VARGA MÓNKA**
MAGYAROK AZ ENSZ NICARAGUI VÁLASZTÁSI
MEGFIGYELŐI MISSZIÓJÁBAN
- **LAKATOS ISTVÁN**
AZ EMBERI JOGOK HELYZETE MAGYARORSZÁGON
A KÁDÁR-KORSZAK ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN
- **J. NAGY LÁSZLÓ**
ALBERT CAMUS, MAGYARORSZÁG ÉS AZ ALGÉRIAI HÁBORÚ
1956-BAN
- **SZEMLE**
PAPP REGINA, PALOTÁS ZSOLT, GREGOSITS GÁBOR,
BENE KRISZTIÁN ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

TARTALOM

Az együttműködés színterei. Magyarország és az ENSZ szervezetei (Kecskés D. Gusztáv)	173
<i>Tanulmányok</i>	
László Szabolcs: A Kodály-módszer nemzetközi indulása. A Zenei Nevelés Nemzetközi Társasága és az államszocialista magyar zeneoktatás az 1960-as években	177
Kaszás Veronika: Magyarország és az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának együttműködése a rendszerváltozás éveiben	201
Szente-Varga Mónika: Magyarok az ENSZ nicaraguai választási megfigyelői missziójában	223
Lakatos István: Az emberi jogok helyzete Magyarországon a Kádár-korszak első évtizedében. Nemzetközi emberi jogi normák – belpolitikai számítások	239
J. Nagy László: Albert Camus, Magyarország és az algériai háború 1956-ban	267
<i>Műhely</i>	
Zsemlye János Konstantin: Egy különleges intézmény I. Péter cár országában. A Külügyi Utazó Kancellária a külpolitikai ügyek oroszországi intézésének gyakorlatában	283
<i>Szemle</i>	
Élő holtak (Papp Regina)	299
Abszolutizmus mint kockázatkezelés (Palotás Zsolt)	303
Magyar–latin-amerikai kapcsolatok a hidegháború elején (Gregosits Gábor)	308
A Francia Idegenlégió leghíresebb magyar altisztjei (Bene Krisztián)	311

Jelen számunkat Kecskés D. Gusztáv, Balogh Lídia és Germuska Pál szerkesztette

Abszolutizmus mint kockázatkezelés¹

Milyen következtetéseket vonhatunk le az abszolutista állam természetéről a biztosítási intézmények működése alapján? Hogyan szabályozta és mozdította elő a gazdasági folyamatokat XIV. Lajos francia monarchiája (1643–1715, tényleges hatalomátvétel: 1661) a kereskedelmi reformok, különösen a kockázatkezelési piac területén?

Az abszolutista állam természete és működése a kora újkor kutatásának egyik központi kérdése. A szakirodalom jelentős része politikai és katonai szempontból közelíti meg a Napkirály uralmát. A gazdasági intézmények vizsgálata ugyanakkor új perspektívákat nyit a korlátlan monarchia belső mechanizmusainak feltárásához.

Lewis M. Wade 2023-ban megjelent könyve az említett kérdésekre keresi a választ. A monográfia a gazdaság és a tengerészeti kártérítés kapcsolatát vizsgálja a Napkirály uralkodása alatt. Wade az Általános Biztosító Kamara (*Chambre générale des assurances et grosses aventures*, 1668–1686) és az Általános Biztosító Társaság (*Compagnie générale des assurances et grosses aventures*, 1686–1710 körül) példáján keresztül elemzi a francia biztosítási piac működését. Azt vizsgálja, hogy miként támogatta a korona ezt a szektort, az üzletág milyen problémákkal küzdött, és milyen szerkezeti sajátosságok jellemezték.

Lewis Wade a kora újkori francia gazdaságtörténet elismert kutatója. Kutatási területe a tengeri biztosítás és a kereskedelmi hálózatok története, különös tekintettel a Francia Királyság globális gazdasági kapcsolataira. Jelenleg Marie Skłodowska-Curie posztdoktori ösztöndíjasként a Leideni Egyetemen dolgozik. Tudományos kiválóságát mutatja, hogy 2021-ben megvédett doktori értekezése rangos díjakat nyert a tengeri történelem és az üzlet-történet területén.

A két biztosítótársaság részletes vizsgálata során Wade meggyőzően feltárja az amszterdami és a londoni piacokkal szembeni versenyhátrány okait. Érvelése szerint a döntő tényező a francia állami támogatás következtelensége volt. Ez különösen a háborús időszakban éreztette hatását. XIV. Lajos abszolutizmusa sajátos kockázatkezelési rendszerként működött, amelyben az alattvalók viselték a kormányzati beavatkozás terheit. Ez a modell rövid távon stabilitást teremtett, de hosszú távon megingatta a pénzügyi fenntarthatóságot.

A kártérítési szervezeteket bemutató esettanulmány túlmutat azok működésének elemzésén. A monográfia jelentősége abban rejlik, hogy az állami beavatkozás példáin keresztül új nézőpontot nyújt az abszolutizmus vonatkozásában. Részleteiben feltárja a gazdasági hatásokat és azok korlátait. Wade vitatja a „demokratikus előny hipotézist”, amelyet Douglass North, Daron Acemoglu és James Robinson népszerűsítettek, és amely az alkot-

¹ Wade, Lewis: *Privilege, Economy and State in Old Regime France: Marine Insurance, War and the Atlantic Empire under Louis XIV.* Woodbridge, The Boydell Press, 2023. 357 p.

mányos államok gazdasági fölényét hirdeti az abszolutista rendszerekhez képest. Megkérdőjelezi ennek az elméletnek az egyetemes érvényességét. Konkrét példákkal igazolja, hogy a 17. századi Bourbon-államban összetettebb volt a kapcsolat a gazdaság fejlődése és a kormányzati beavatkozás között. A társadalmi-politikai elméletet – amelynek kiemelkedő képviselői Perry Anderson és William Beik – tartja megfelelőbbnek az abszolutizmus vizsgálatára. Az utóbbi megközelítés ugyanis átfogóbban kezeli a gazdasági, társadalmi és politikai tényezők összefüggéseit.

A „demokratikus előny hipotézisének” határozott megkérdőjelezése és a társadalmi-politikai elmélet előtérbe helyezése alapos forráskutatást igényel. Milyen bizonyítékok támasztják alá Wade következtetéseit? A *Privilege, Economy and State* című munka széles forrásbázisra épül. Ez különösen értékes, mivel a kora újkori Franciaország tengeri biztosítási piacát kevésbé kutatták. A szerző széleskörűen használta az Archives nationales anyagait, különösképpen a párizsi biztosítótársaságok dokumentumait. Emellett korabeli jogi szövegeket, állami iratokat, bírósági feljegyzéseket, nyomtatott forrásokat és másodlagos szakirodalmat is bevont a kutatásba.

Jean-Baptiste Colbert pénzügyminiszter és fia, Seignelay márki a francia merkantilizmus szellemében igyekeztek megszilárdítani az állami irányítású gazdaságot és biztosítani Franciaország kereskedelmi fölényét. Mindkét politikus felismerte a tengeri fedezet stratégiai jelentőségét a Francia Királyság kereskedelmi vállalkozásainak védelmében.

A colbert-i politika összefüggéseinek elemzéséhez speciális módszertan szükséges. Wade interdiszciplináris szemlélete különösen alkalmas a francia merkantilizmus összetettségének vizsgálatára. A könyv ötvözi a gazdaság-, a társadalom- és a politikatörténeti szempontokat, és a biztosítótársaságok történetét szélesebb összefüggésekben tárgyalja, ennek eredményeként Wade munkája egyfajta „histoire totale”-ként (a francia Annales-iskola által kifejlesztett átfogó történeti megközelítés) is értelmezhető. Figyelemre méltó az összehasonlító perspektíva alkalmazása is. A szerző ugyanis összevetette a párizsi biztosítási szektor alakulását az amszterdami és londoni piacok fejlődésével.

A könyv három jól elkülönülő részből áll. Ezek különböző szempontokból közelítik meg a párizsi biztosítótársaságok történetét. Az első rész a kártérítési szektor kialakulását, intézményi struktúráját és információs rendszereit vizsgálja. A második rész a háborús időszak kihívásait és az állami beavatkozás következményeit elemzi. A harmadik rész pedig a jogi szabályozás fejlődését és az intézmények szimbolikus reprezentációját tárgyalja.

Az első fejezet az Általános Biztosító Kamara létrehozását és kezdeti működését elemzi Colbert átfogó gazdasági programjának részeként. Wade bemutatja a Kamara helyét a merkantilista gazdaságpolitikában, valamint megvizsgálja azt is, milyen szerepet szánt Colbert az intézménynek a nyugat-európai monarchia kereskedelmi és tengeri hatalmának növelésében. A fejezet részletesen elemzi a „privilegium társadalmának” működését, továbbá a hivatalviselők, járadékosok és pénzügyi szakemberek szerepét az intézmény működtetésében. A szerző szerint XIV. Lajos tanácsadójának gazdaságpolitikája rugalmasabb volt, mint ahogy azt a korábbi szakirodalom ábrázolta. Forrásokkal cáfolja azt a nézetet, hogy az Általános Biztosító Társaság létrehozásának kísérlete a roueni kereskedők ellenállása miatt kudarcot vallott volna. Azt bizonyítja, hogy a kereskedők valójában támogatták a 400 ezer livre tőkéjű biztosítótársaság megalakulását.

A második fejezet a Colbert utáni időszakot vizsgálja, különös tekintettel Seignelay márki eltérő stratégiájára. Míg Colbert következetesen igyekezett visszaszorítani a hivatalválsárlást és a járadékrendszert, utódai kénytelenek voltak ismét ezekre támaszkodni. Wade bemutatja, hogy Seignelay intézménye zárt, mindössze 30 tagú, részvénytársasági formá-

ban működő privilegizált testületként tevékenykedett. Fontos megfigyelése, hogy a vállalkozás részvényesei jelentős átfedést mutattak a többi királyi szervezet, különösen a Francia Kelet-indiai Társaság (*La Compagnie française pour le commerce des Indes orientales*) befektetőivel. Ez a felismerés meggyőzően cáfolja azt a korábban elterjedt történeti álláspontot – például Charles Woolsey Cole, Guy Rowlands véleményét –, mely szerint az intézmény csupán másodlagos szerepet játszott volna a francia kereskedelempolitika alakításában. A gazdaságtörténész forrásokkal alátámasztja, hogy a társaság kényszerítőerővel is rendelkezett. Konkrét példaként említi, hogy Seignelay 1687-ben egyes kikötőket (például Dunkerque-t) „a királyi védelem megvonásával” és privilégiumaik elvesztésével fenyegette meg, amennyiben nem a párizsi hivatalnál kötnek biztosítást.

A harmadik fejezet a tengerészeti kockázatkezelés információs rendszereit vizsgálja. A kockázatkezelési üzletág alapvető aspektusát a szakirodalom eddig kevésbé elemezte. Wade analízise rámutat, hogy a párizsi biztosítási piac fejlődését jelentősen befolyásolta a főváros sajátos földrajzi helyzete, ami információáramlási egyenlőtlenséget eredményezett. A szerző idézi Jacques Savary híres francia kereskedő találó megállapítását: Párizs „több mint harminc mérföldre volt a tengertől”. Ugyanakkor a szerző Párizs földrajzi hátrányai mellett bemutatja a monarchia azokat ellensúlyozó törekvéseit is. A kormányzat kiterjedt információs hálózatot működtetett, amelyben admirálisok, konzulok és gyarmati tisztviselők is részt vettek. Ez a rendszer gyakran a versenytársak hírszerzésével egyenértékű vagy annál is hatékonyabb volt.

A negyedik fejezet a háborús időszakok drámai hatását vizsgálja a Kamara tevékenységére. Az elemzés középpontjában az 1672-es holland háború áll. Colbert értékelése szerint a biztosítók „a nyereség által elcsábítva meggondolatlanul biztosítottak mindent az elmúlt évben”. A kutató azonban rámutat, hogy ez az állítás túlzó. Éppen a legaktívabb biztosítók szenvedték el a legkisebb veszteségeket, míg az alkalmi biztosítók jártak a legrosszabbul. A fejezet egyik legértékesebb része a veszteségek strukturális elemzése. A párizsi intézmény pénzügyi veszteségeinek közel 40 százaléka három különösen veszélyes üzletágból származott: az újfundlandi halászflokk és a grönlandi bálnavadász-expedíciók fedezetéből, valamint a földközi-tengeri viszontbiztosítási kötvényekből. A magrebi korzárók (államilag támogatott kalózok) tevékenysége jelentős kiszámíthatatlansági tényezőként jelent meg a Kamara működésében. Fenyegetésük ellen a társaságok speciális „váltságdíj-biztosítást” kínáltak: vállalták, hogy fogságba esés esetén három héten belül kifizetik a szükséges összeget a foglyok kiváltására.

Az ötödik fejezet az Általános Biztosító Társaság működését vizsgálja. A Társaság jóval több volt egyszerű nyereségorientált vállalkozásnál, valójában az állami politika különleges eszközeként „az állam hiányában” tevékenykedett. Továbbá fontos szerepet töltött be a francia tengeri védelem hiányosságainak pótlásában. A fejezet részletesen bemutatja, miként súlyosbította a kilencéves háború (1688–1697) a kártérítési szektor már meglévő problémáit. 1689-ben a kárigények a háromszorosukra nőttek, majd az azt követő években tovább emelkedtek. A szerző a makroszintű elemzés mellett érzékletes mikrotörténeti példákat is bemutat. Ilyen a saint-malói Vainqueur (Győztes) kalózhajó esete, amelyet 1691-ben angol hajók ejtettek foglyul. A történet jól példázza, hogyan „válhatott vadászból egyetlen pillanat alatt préda” a tengeri hadviselésben.

A hatodik fejezet a tengeri biztosítás jogi keretrendszerének fejlődését vizsgálja. Colbert 1681-es tengerészeti rendeletének (*Grande ordonnance de la marine*) megalkotása előtt nem létezett egységes joggyakorlat és egyértelmű joghatósági rendszer a tengerészeti ügyek területén. A szerző a jogi bizonytalanság szemléltetésére a Guyenne partvidékén

1627-ben hajótörést szenvedett két portugál hajó, a São Bartolomeu és a Santa Helena esetét hozza, amely nem pusztán tengeri katasztrófa volt, hanem súlyos joghatósági vitához is vezetett Richelieu bíboros és Jean-Louis Nogaret de La Valette, Épernon hercege, Guyenne kormányzója között. Az Általános Biztosító Társaság központi szerepet játszott az 1681-es rendelet országos elfogadtatásában, aminek különösen azokon a területeken volt nagy jelentősége, amelyek hagyományosan ellenálltak a királyi hatalomnak, mint például Bretagne. Wade ezzel a gyakorlattal támasztja alá korábbi tézisé, hogy a biztosítótársaság valójában az állami politika eszközeként működött, és jóval túlmutatott egy egyszerű kereskedelmi vállalkozás keretein.

A hetedik és nyolcadik fejezet azt elemzi, hogy milyen szerepet játszott a hírnév, a konfliktuskezelés és a kormányzati propaganda a biztosítótársaságok működésében. Különös figyelmet szentel a Kamara és a Társaság szimbolikus önreprezentációjának. Bemutatja a Kamara 1671-es ezüstérméjét, amelyen „a romok érintetlenül hagyják” mottó szerepel. Ez a horatiusi idézet arra utal, hogy az igaz embert még a világ összeomlása sem rendítheti meg. Az érme nyugodt vizeket és XIV. Lajos jóindulatú tekintetét ábrázolja. A szimbolika több jelentésréteget hordoz: utal a Napkirály védelmére, a tengeri kockázatok hatékony kezelésére és a Kamara megbízhatóságára. A szerző éles kontrasztba állítja ezt a Társaság későbbi ezüstérméjével. Az új érme már egy viharos tengeren álló, sziklaszirtre épült erődítményt ábrázolt, a „sem az ellenségtől, sem a tengertől nem félne” jelmonddal. A képi váltás jól tükrözi a politikai helyzet változását. XIV. Lajos országa 1671-ben még kedvező nemzetközi helyzetben volt, ám 1686-ban már szembe kellett néznie az augsburgi ligával. A szerző szerint a biztosítótársaságok propagandatevékenysége nem pusztán üzleti marketing, hanem az állami reprezentáció szerves része volt.

A könyv záró szakasza összegzi a kutatás eredményeit, és átfogóan értelmezi a párizsi tengeri biztosítási piac hanyatlásának okait. A folyamat több, egymással összefüggő tényezőre vezethető vissza. Wade azt állítja, ha az állami gazdaságpolitika következetesebb lett volna, a kártérítési rendszer bukása talán elkerülhető lett volna. Kiemeli, hogy a kezdeti fedezeti piacoknak mindenhol hosszú távú állami támogatásra volt szükségük a fejlődéshez. A korona aktívan beavatkozott, ám a támogatás következtelen és szakaszos volt, emiatt a párizsi biztosítási szektor végül alulmaradt az amszterdamival és a londonival szemben. A monográfia egyik érdeme, hogy rávilágít erre a folyamatra.

Wade két további tényezőt is kiemel a hanyatlás okai között. Az egyik, hogy a Napkirály folyamatos háborúi megnövelték a fedezeti kockázatokat és díjakat, miközben gyengítették Franciaország tengeri jelenlétének stabilitását. Az Általános Biztosító Társaság bukásában a főnemesi családok hatalmi harca is szerepet játszott. Ez különösen Seignelay 1690-es halála után vált meghatározóvá. A Phélypeaux család irányítása alatt álló tengerészeti államtitkárság szisztematikus lejárató kampányt indított a Társaság ellen, ami tovább gyengítette piaci pozícióját és megítélését.

A monográfia alaposan elemzi a párizsi kockázatkezelési szektor működését, kevésbé foglalkozik azonban a jelentős regionális központokkal. Marseille és Bordeaux szintén kiemelkedő szerepet játszott a francia tengeri biztosításban. Egy kiszélesített kutatás minden bizonnyal árnyaltabb és teljesebb képet adhatna az ancien régime gazdasági szerkezetéről és a kármentesítési hálózatok földrajzi sajátosságairól.

Összességében Lewis M. Wade könyve fontos hozzájárulás a kora újkori francia történelem kutatásához. Az „abszolutizmus mint kockázatkezelés” koncepciója új nézőpontot kínál, mivel túllép a hagyományosan politikai fókuszú értelmezések korlátain, és az abszolút monarchia működését összetettebb, pénzügyi-intézményi keretben vizsgálja. Emel-

lett új szempontokat nyújt az abszolutista és alkotmányos államok gazdasági különbségeinek vizsgálatához. Wade munkája valószínűsíthetően számos további kutatást fog inspirálni a kora újkori gazdaság- és társadalomtörténet területén.

*Palotás Zsolt**

* A szerző történész (PhD), tudományos kutató.

CONTENTS

Areas of Cooperation: Hungary and UN Organisations (Gusztáv Kecskés D.)	173
<i>Studies</i>	
Szabolcs László: The International Launch of the Kodály Method: The International Society for Music Education and Hungarian State Socialist Music Education in the 1960s	177
Veronika Kaszás: Hungary and the United Nations High Commissioner for Refugees: Cooperation at the End of the Cold War	201
Mónika Szente-Varga: Hungarians in the UN Election Observer Mission in Nicaragua	223
István Lakatos: The Human Rights Situation in Hungary in the First Decade of the Kádár Era: International Human Rights Standards – Calculations in Domestic Policy	239
László J. Nagy: Albert Camus, Hungary and the Algerian War in 1956	267
<i>Workshop</i>	
János Konstantin Zsemlye: A Special Institution in the Country of Tsar Peter I: The “Foreign Affairs Traveling Chancellery” in the Practice of Managing Foreign Policy Affairs in Russia	283
<i>Book Reviews</i>	
The Vitality of the Dead in Medieval Societies (Regina Papp)	299
Absolutism as Risk Management (Zsolt Palotás)	303
Hungarian–Latin American Relations at the Beginning of the Cold War (Gábor Gregosits)	308
The Most Famous Hungarian Non-commissioned Officers of the French Foreign Legion (Krisztián Bene)	311

Ára: 900 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszáman: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2025. évi megjelentetését a Nemzeti Kulturális Alap
és a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

Nemzeti
Kulturális
Alap

MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

HUN
REN

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET